U S N E S E N Í

Zvláštní senát zřízený dle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, složený z předsedy JUDr. Pavla Vrchy a soudců JUDr. Milady Tomkové, JUDr. Romana Fialy, JUDr. Michala Mazance, JUDr. Pavla Pavlíka a JUDr. Marie Žiškové, rozhodl o návrhu **České správy sociálního zabezpečení,** se sídlem Křížová 25, 225 08 Praha 5 na rozhodnutí kompetenčního sporu mezi ní a **Krajským soudem v Ostravě** jako soudem v občanském soudním řízení a dalších účastníků sporu vedeného u Okresního soudu v Ostravě, pod sp. zn. 64 C 5/2007, o 9912 Kč, žalobkyně **České správy sociálního zabezpečení,** se sídlem Křížová 1292/25, Praha 5, a žalovaného **Ing. E. A.,** zast. JUDr. Zdeňkou Doležílkovou, advokátkou, se sídlem Přívozská 6, Ostrava – Moravská Ostrava,

takto:

I. **Příslušný** vydat rozhodnutí ve věci žaloby o vydání bezdůvodného obohacení ve výši 9912 Kč, vedené u Okresního soudu v Ostravě pod sp. zn. 64 C 5/2007, **je soud.**

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě čj. 11 Co 99/2008 - 27 ze dne 30. 4. 2008, **se ruší.**

Odůvodnění:

Návrhem na vydání platebního rozkazu ze dne 23. 8. 2006 se žalobkyně (Česká správa sociálního zabezpečení) domáhala, aby Okresní soud v Ostravě uložil žalovanému povinnost k vydání bezdůvodného obohacení ve výši 9912 Kč, které mělo vzniknout v důsledku neoprávněných výplat důchodu zemřelému otci žalovaného PhDr. L. A. Otec žalovaného měl nárok na starobní důchod, který mu byl vyplácen 4. dne v měsíci – dávka se vyplácí dopředu na měsíční období. V září 2005 žalobkyně důchod zaplatila již 2. 9. 2005, neboť datum 4. 9. připadlo na neděli; poživatel důchodu zemřel 3. 9. 2005.

Proti platebnímu rozkazu Okresního soudu v Ostravě čj. 65 Ro 1938/2006 - 2 ze dne 20. 11. 2006 podal žalovaný odpor; Okresní soud v Ostravě poté rozsudkem čj. 64 C 5/2007 - 15 ze dne 9. 10. 2007 návrh na vydání bezdůvodného obohacení zamítl. Soud zjistil, že žalobkyně vyplácela důchod zemřelému PhDr. L. A. za období 4. 9. 2005 až do 3. 3. 2006 na jeho sporožirový účet vedený u Poštovní spořitelny, a.s. ještě po jeho úmrtí dne 3. 9. 2005; z celkové částky výplaty důchodu ve výši 50382 Kč je spornou toliko částka 9912 Kč (z období 4. 9. - 3. 10. 2005). Soud posoudil za rozhodující okamžik den splatnosti důchodu, který nastal 2. 9. 2005 (pátek) v době, kdy zůstavitel žil, a nikoliv den „vzniku nároku na důchod“, který nastal až 4. 9. 2005 (neděle), tj. den po úmrtí zůstavitele.

Krajský soud v Ostravě k odvolání žalobkyně usnesením čj. 11 Co 99/2008 - 27 ze dne 30. 4. 2008 rozsudek okresního soudu zrušil, řízení zastavil (výrok I.) s tím, že věc po právní moci postoupil České správě sociálního zabezpečení, výroky III. a IV. rozhodl o nákladech řízení. Dle názoru odvolacího soudu brání projednání věci nedostatek pravomoci soudu. Krajský soud dospěl k závěru, že ve věci se jedná o vztah mezi žalobkyní jako orgánem sociálního zabezpečení a otcem žalovaného jako příjemcem dávky důchodového pojištění dle § 3 odst. 1 a odst. 3 písm. b) zákona č. 582/1991 Sb., o provádění a organizaci sociálního zabezpečení. Žalobkyně vyplácela jednotlivé splátky důchodu otci žalovaného jako příjemci dávky, takto mu plnila i v září 2005. Krajský soud s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu České republiky čj. 33 Odo 1149/2004 ze dne 12. 4. 2006 vyslovil, že okolnost, že s těmito finančními prostředky po smrti příjemce disponoval žalovaný, nic nemění na charakteru vztahu, z něhož bylo plněno. Bezdůvodné obohacení získané plněním bez právního důvodu musí mít vždy základ v občanskoprávních vztazích, smrtí příjemce dávky se nemůže změnit vztah vzniklý mezi příjemcem dávky a orgánem sociálního zabezpečení na základě zákona o sociálním zabezpečení na vztah občanskoprávní.

Žalobkyně (Česká správa sociálního zabezpečení) po postoupení věci (jako orgán sociálního zabezpečení) rozhodl pod čj. 350 123 443 dne 23. 7. 2008 o povinnosti žalovaného vrátit přeplatek na starobním důchodu zemřelého otce PhDr. L. A. v částce 9912 Kč.

Rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení o přeplatku napadl žalovaný (v řízení o správní žalobě v procesním postavení žalobce) správní žalobou ke Krajskému soudu v Ostravě jako soudu rozhodujícímu ve správním soudnictví. Krom formálních nedostatků rozhodnutí a předcházejícího správního řízení namítl žalovaný, že otec žalovaného zemřel po splatnosti důchodu dne 3. 9. 2005 (sobota); protože splatnost důchodu 4. dne v měsíci připadla na neděli, a protože důchody jsou ve smyslu zákona vypláceny dopředu, byl důchod na září 2005 splatný v pátek 2. 9. 2005, kdy byl také Českou správou sociálního zabezpečení převeden na bankovní účet otce žalovaného. Pokud ten zemřel až dne 3. 9. 2005, stal se jeho splatný a vyplacený důchod na měsíc září 2005 součástí dědictví po zemřelém. Žalovaný rovněž namítl, že nebyly splněny ani formální předpoklady pro vrácení důchodu stanovené § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, neboť ani on ani zemřelý otec neporušili žádnou uloženou povinnost, dne 2. 9. 2005 otec žalovaného přijal důchod v dobré víře, že mu náleží právem.

Krajský soud v Ostravě žalobu zamítl rozsudkem čj. 43 Cad 186/2008-24 ze dne 22. 6. 2009. Výkladem ustanovení § 54 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (podmínky vzniku nároku na dávku důchodového pojištění a její výplatu), § 116 zákona č. 582/1991 Sb., o sociálním zabezpečení (o výplatě dávek důchodového pojištění), § 118a odst. 1 a 3 zákona o sociální zabezpečení (o povinnosti vrátit přeplatek na důchodu) krajský soud shrnul, že zemřelému otci žalovaného vznikl nárok na důchod k datu 2. 1. 1997, nárok na výplatu důchodu trval od 2. 1. 1997 až do data úmrtí oprávněné osoby. Při výplatě důchodu bylo nutno respektovat ustanovení § 116 zákona č. 582/1991 Sb., a provádět tuto výplatu v pravidelných měsíčních lhůtách; žalovaná Česká správa sociálního

zabezpečení proto nemohla zabránit tomu, aby na účet v souvislosti s úmrtím poživatele důchodu nebyly poukazovány splátky, na které již nárok zanikl.

Jak žalobkyně v návrhu na zahájení kompetenčního sporu ze dne 29. 7. 2011 uvedla, žalovaný dluh 9912 Kč uhradil dne 29. 10. 2009. Žalovaný (v řízení o kasační stížnosti v procesním postavení stěžovatele) rozsudek krajského soudu poté napadl kasační stížností; kromě poukazu na formální pochybení České správy sociálního zabezpečení ve správním řízení žalovaný (stěžovatel) namítl, že přeplatek na starobním důchodu zemřelého otce nevznikl, neboť ten zemřel až po splatnosti důchodu dne 3. 9. 2005 (sobota), přičemž částka důchodu byla připsána na účet už dne 2. 9. 2005, tj. v pátek, proto se důchod stal součástí dědictví po zemřelém. Žalovaný (stěžovatel) rovněž namítl, že ve věci nebyly splněny ani formální předpoklady pro vrácení důchodu podle § 118a zákona č. 582/1991 Sb., neboť ani žalovaný (stěžovatel) ani jeho otec uloženou povinnost neporušili, otec přijal důchod v dobré víře, že mu náleží právem.

Nejvyšší správní soud (poté, co jeho návrh zvláštní senát usnesením čj. Konf 53/2010 - 20 ze dne 18. 11. 2010 odmítl pro neexistenci kompetenčního sporu) rozsudek krajského soudu zrušil rozsudkem čj. 4 Ads 163/2009 - 70 ze dne 13. 4. 2011; uzavřel, že Česká správa sociálního zabezpečení nebyla oprávněna žalovanému uložit povinnost vrátit přeplatek na starobním důchodu (ovšem k samé podstatě sporu tj., zda existuje dávka důchodového pojištění vyplacená bez právního důvodu, se nezabýval).

Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 23. 6. 2011, čj. 43 Ad 51/2011 - 90 zrušil žalované rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení. V souladu s právně závazným názorem Nejvyššího správního soudu přitom nechal na zvážení České správy sociálního zabezpečení, zda v intencích usnesení ze dne 18. 11. 2010, čj. Konf 53/2010 - 20 zvláštního senátu zřízeného zákonem č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, podá návrh na rozhodnutí kompetenčního sporu, jehož stranami bude Česká správa sociálního zabezpečení jako orgán moci výkonné a Krajský soud v Ostravě a Okresní soud v Ostravě jako soudy v občanském soudním řízení.

Navrhovatel (Česká správa sociálního zabezpečení) se návrhem ze dne 29. 7. 2011 domáhá, aby zvláštní senát rozhodl, který orgán je kompetentní vyslovit „povinnost žalobce jakožto disponenta s účtem, na který byla nenáležející důchodová splátka zaslána, tuto přeplacenou splátku vrátit“; lze tedy usuzovat, že popírá svou pravomoc rozhodnout ve věci.

Zvláštní senát rozhoduje o kompetenčním sporu podle skutkového a právního stavu ke dni svého rozhodnutí (srov. č. 485/2005 Sb. NSS).

Zvláštní senát nejprve uvážil, zda ve věci existuje kompetenční spor, jak jej vymezuje § 1 odst. 2 zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, zejména, zda je dána totožnost sporu, která, jak vyložil zvláštní senát v usnesení čj. Konf 21/2008 - 89 ze dne 11. 5. 2009, dostupném na www.nssoud.cz, spočívá v totožnosti účastníků sporu a předmětu řízení.

O totožnosti účastníků není pochyb, neboť spor o částku ve výši 9912 Kč je omezen pouze na osoby žalobkyně a žalovaného. Žalobkyně se přiznání práva na požadované plnění domáhala žalobou k civilnímu soudu, jehož pravomoc popřel krajský soud a věc postoupil žalobkyni jakožto orgánu sociálnímu zabezpečení se závěrem, že pouze orgán sociálního zabezpečení je oprávněn rozhodnout o neprávem vyplacených dávkách sociálního zabezpečení. Žalobkyně po postoupení věci však konstatuje, že *„předmětem sporu je proto otázka, který orgán je kompetentní vyslovit povinnost žalobce (Ing. E. A.) jakožto disponenta s účtem, na který byla nenáležející důchodová splátka zaslána, tuto přeplacenou dávku vrátit, neboť žalobkyně se nemůže domoci zaplacení dluhu ani žalobou na zaplacení dle občanského soudního řádu ani vydáním vlastního rozhodnutí ve správním řízení“* a svou pravomoc rozhodnout tuto věc odmítá v souladu s právním názorem vysloveným soudy ve správním soudnictví. Vzhledem k tomu, že shodnou podstatou vyjmenovaných řízení je požadavek žalobkyně na autoritativní uložení povinnosti žalovanému k vydání sporného plnění, zvláštní senát shledal, že totožnost předmětu řízení je zachována.

Navrhovatel za další účastníky kompetenčního sporu označuje Okresní soud v Ostravě a Krajský soud v Ostravě jako soudy rozhodující v občanském soudním řízení. Zvláštní senát v dříve projednávaných případech připustil, že pluralita účastníků kompetenčního sporu bude možná např. v případě, že právní názor soudu 1. stupně o nedostatku pravomoci potvrdí k řádnému i mimořádnému opravnému soudy vyšších instancí; účastníky sporu na jedné straně pak budou všechny soudy těchto instancí (srov. usnesení zvláštního senátu čj. Konf 132/2005 - 7 ze dne 30. 6. 2006, dostupné na www.nssoud.cz).

Okresní soud v Ostravě pravomoc rozhodnout věc nepopřel, závěr o nedostatku pravomoci civilního soudu k rozhodnutí sporu mezi jeho účastníky vyslovil krajský soud v odvolacím řízení, jenž řízení zastavil a věc postoupil žalobkyni. Po následném zrušení rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení krajským soudem ve správním soudnictví je v době rozhodování zvláštního senátu procesní situace ve stavu, kdy žalobkyně (navrhovatelka kompetenčního sporu) má rozhodnout žalobu na vydání bezdůvodného obohacení, jíž jí postoupil krajský soud jako soud rozhodujícím v občanském soudním řízení.

Zvláštní senát konstatuje, že ve věci je dán negativní kompetenční spor mezi krajským soudem jako obecným soudem rozhodujícím v občanském soudním řízení a žalobkyní (navrhovatelkou) jako orgánem výkonné moci dle § 1 odst. 1 písm. a) zákona o některých kompetenčních sporech, v němž obě strany sporu shodně popírají svou pravomoc rozhodnout.

Pro samotné vyslovení závěru o pravomoci jedné ze stran sporu je stěžejní otázkou posouzení charakteru právního vztahu mezi žalobkyní a žalovaným.

Nejvyšší soud v usnesení čj. 33 Odo 1149/2004, ze dne 12. 4. 2006 (z jehož závěrů vyšel krajský soud, když popřel pravomoc civilního soudu rozhodnout věc), vyslovil, že vztah bezdůvodného obohacení plněním bez právního důvodu musí mít základ v občanskoprávních vztazích. V tehdy posuzované věci však zároveň dovodil, že vznikl vztah mezi příjemcem dávky a orgánem sociálního zabezpečení na základě zákona č.

582/1991 Sb., o sociálním zabezpečení; vzhledem k tomu, že o neprávem vyplacených dávkách sociálního zabezpečení je oprávněn rozhodnout pouze orgán sociálního zabezpečení ve správním řízení a v případě smrti příjemce dávky vystupuje ve správním řízení dědic zemřelého příjemce dávky, na něhož přešla práva a povinnosti podle hmotného práva a jenž je i procesním nástupcem zemřelého ve správním řízení, shledal Nejvyšší soud výluku pravomoci civilního soudnictví. V navazujícím řízení tak již bylo na plátci důchodu, aby posoudil okolnosti případného vzniku odpovědnostního vztahu.

V nyní projednávaném případě však Nejvyšší správní soud v rozsudku čj. 4 Ads 163/2009 - 70 ze dne 13. 4. 2011 konstatoval, že v rozhodované věci mezi žalobkyní a žalovaným nevznikl odpovědnostní vztah, neboť žalovaný nebyl za života svého otce příjemcem dávky v žádné zákonem předpokládané souvislosti. Vzhledem k tomu, že odpovědnost za přeplatek je založena na subjektivním principu a nelze ji přenést na jiného, je proto vyloučeno, aby plátce důchodu na základě ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., vymáhal přeplatek důchodu na odlišné osobě než příjemci dávky, tím spíše, byl-li žalovaný pouze osobou mající oprávnění disponovat s prostředky na bankovním účtu příjemce dávky. Ve věci je tedy oproti výše uvedenému případu již zcela postaveno najisto, že mezi žalobkyní a žalovaným nevznikl odpovědnostní (veřejnoprávní) vztah dle předpisů o sociálním zabezpečení.

Ustálená rozhodovací praxe zvláštního senátu vychází z právního názoru vysloveného v usnesení ze dne 30. 6. 2006, čj. Konf 132/2005 - 7, dostupném na www.nssoud.cz, kdy zvláštní senát rozhodl, že *"je-li podání podle svého označení i obsahu žalobou na vydání bezdůvodného obohacení, přísluší rozhodovat o něm soudu v občanském soudním řízení. Soud nemůže popřít svou pravomoc jen proto, že podle jeho názoru by se měl žalobce domáhat sporné částky za použití prostředků správního (resp. daňového) řízení*". Zvláštní senát je toho názoru, že uvedený závěr je nutno vztáhnout i na právě projednávaný případ, neboť podání žalobkyně je nepochybně žalobou na vydání bezdůvodného obohacení. Rovněž Nejvyšší soud (srov. usnesení ze dne 27. 2. 2008, sp. zn. 33 Odo 1532/2005, dostupné na www.nsoud.cz) vyslovil názor, že vychází-li žalovaný nárok ze skutkových tvrzení, že bylo poskytnuto plnění jinému, aniž by mezi účastníky existoval odpovídající smluvní vztah, a dovozuje-li se tak vznik závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení, je dána pravomoc soudů v civilním řízení. Na straně žalovaného pak musí být osoba, jejíž majetková sféra se rozšířila neoprávněným nabytím prospěchu; takovou osobou bez dalšího není osoba „disponenta s účtem", jak se domnívá žalobkyně. Zde však již jde o otázku, kterou nepřísluší řešit zvláštnímu senátu.

V projednávané věci není důvodu, aby se zvláštní senát od vysloveného principu odklonil. Podání žalobkyně k Okresnímu soudu v Ostravě není pouze formálně označeno jako žaloba na vydání bezdůvodného obohacení; návrh žalobkyně i materiálně směřuje k vyvolání sporu před obecnými soudy, jehož podstatou je, že se žalobkyně po žalovaném domáhá vydání plnění, které měl žalovaný přijmout bez právního důvodu. V řízení o vydání bezdůvodného obohacení, jak vyložil Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 28 Cdo 4410/2010 ze dne 12. ledna 2011, dostupném na www.nsoud.cz, je třeba zkoumat, zda bylo poskytnuto majetkové plnění, zda existoval odpovídající právní titul pro jeho poskytnutí a zda tím došlo na cizí úkor k majetkovému prospěchu z bezdůvodného obohacení povinné osoby, a vznikl tak v souladu s ustanoveními § 451 a § 489 občanského

zákoníku závazkový vztah, jenž je v souladu s § 2 odst. 1 občanského zákoníku vztahem občanskoprávním, a tedy podléhajícím pravomoci civilních soudů dle § 7 občanského soudního řádu.

Ačkoliv klíčovou otázkou v samotném žalobním sporu před civilním soudem je posouzení, zda dávka důchodového pojištění byla vyplacena právem a půjde tedy o vyřešení otázky mající základ v předpisech veřejného práva, nemění to nic na závěru o pravomoci civilního soudu, neboť jak Nejvyšší soud konstatoval v usnesení sp. zn. 28 Cdo 4410/2010 ze dne 12. ledna 2011, dostupném na www.nsoud.cz, ustanovení občanského zákoníku upravující vztahy z bezdůvodného obohacení nijak neodlišují situace, bylo-li mezi stranami plněno na základě domnělého titulu z oblasti veřejného či soukromého práva, a není tak důvodu soudu upírat právo posouzení, zda právní titul z oblasti veřejného práva byl či nebyl dán, neboť ustanovení § 135 o. s. ř. výslovně počítá s možností, aby si soud učinil úsudek o otázkách, o nichž jinak přísluší rozhodovat jinému orgánu.

Nad rámec uvedeného zvláštní senát poznamenává, že Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 33 Odo 1149/2004 ze dne 12. 4. 2006 mylně usoudil o otázce procesního nástupnictví po zemřelém příjemci dávky důchodového pojištění, pokud vyslovil, že do správního řízení vstoupí dědic zemřelého, na něhož přešla práva a povinnosti podle hmotného práva. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění otázky nástupnictví po zemřelém příjemci dávky upravuje speciálně v § 63; procesními nástupci pro řízení o dávku (uplatněnou před smrtí oprávněné osoby) a nabyvateli částek splatných do dne smrti oprávněného jsou osoby z okruhu stanoveného v § 63 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění. Stejným osobám se podle § 63 odst. 2 citovaného zákona vyplatí splatné částky, které nebyly vyplaceny do dne smrti oprávněného. Až poté, není-li těchto osob, se uvedené nároky stanou předmětem dědictví (§ 63 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění).

Z vyložených důvodů zvláštní senát rozhodl, že příslušným k vydání rozhodnutí ve věci je obecný soud v občanském soudním řízení; zvláštní senát proto kromě výroku o příslušnosti zároveň zrušil usnesení krajského soudu, kterým tato pravomoc byla popřena.

Pravomocné rozhodnutí zvláštního senátu je podle § 5 odst. 5 zákona č. 131/2002 Sb. závazné pro strany kompetenčního sporu, účastníky řízení, v němž spor vznikl, pro správní orgány [§ 4 odst. 1 písm. a) s. ř. s.] i soudy. Dále bude tedy krajský soud pokračovat v řízení o odvolání žalobkyně.

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně 15. prosince 2011

JUDr. Pavel Vrcha
předseda zvláštního senátu